

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Факультет іноземних мов
Кафедра теорії та практики іноземних мов**

Іванова Марія Вадимівна

**ЗАСОБИ АКТУАЛІЗАЦІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ У
БРИТАНСЬКОМУ ТА АМЕРИКАНСЬКОМУ ВАРІАНТАХ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

Спеціальність 035.041 Філологія. Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська

РЕФЕРАТ

на
випускню кваліфікаційну роботу
за освітньою програмою
«Філологія. Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська»

Умань – 2023

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: канд. філол. наук, професор Цимбал Н. А.

РЕЦЕНЗЕНТ: д-р пед. наук, професор Комар О. С.

Захист відбудеться 30.05.2023 р. о 9.00 на засіданні ЕК факультету іноземних мов.

З роботою можна ознайомитись на кафедрі теорії та практики іноземних мов, за адресою: 20308, м. Умань вул. Садова, 28, ауд. № 405.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ БРИТАНЦІВ ТА АМЕРИКАНЦІВ У МАСМЕДІЙНИХ ТЕКСТАХ.....	9
1.1 Роль соціокультурних цінностей у британській та американській лінгвокультурах та засоби їх репрезентації.....	9
1.2 Соціокультурні цінності британців та американців крізь призму концепту “VALUES”.....	26
1.3 Методологічний алгоритм дослідження соціокультурних цінностей британців та американців у масмедійних текстах.....	36
РОЗДІЛ II ВЕРБАЛІЗАТОРИ КОНЦЕПТУ VALUES В АНГЛОМОВНИХ КОРПУСАХ ТА МАСМЕДІЙНИХ ТЕКСТАХ.....	43
2.1. Вербальні засоби актуалізації концепту VALUES у британській лінгвокультурі.....	43
2.2. Засоби актуалізації концепту VALUES в американській лінгвокультурі.....	50
2.3 Честь як особлива складова концепту VALUES у британській та американській лінгвокультурах.....	58
2.4 Концепт VALUES у сучасних масмедійних текстах.....	67
2.4.1 Британська лінгвокультура.....	67
2.4.2 Американська лінгвокультура.....	76
ВИСНОВКИ.....	89
СПИСОК НАУКОВИХ ДЖЕРЕЛ.....	92
СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ.....	99

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Серцевину культури формують цінності, крізь призму яких представники кожної етнічної спільноти сприймають довколишню дійсність. Вони впливають на їх світогляд і супроводжують протягом життя, відіграючи важливу роль у питаннях власного позиціонування у суспільстві. Ключові культурні домінанти складають системи цінностей, якими керуються в житті індивіди різних національностей, у тому числі й британці та американці. Ураховуючи глобалізаційні процеси, культурні орієнтири зазнають трансформацій, частково або цілком асимілюючись у середовищах реципієнтів. Однак завжди залишається те, що є непідвладне змінам, до чого апелюють у ретроспективному вимірі, чим дорожать та що не визнає відхилень, незважаючи на притаманні сьогоденню тенденції всезагальної модернізації.

Соціокультурні цінності неодноразово перебували у фокусі наукових пошуків вітчизняних і зарубіжних дослідників, присвячених ієрархії цінностей у царині лінгвокультурології, соціології [24; 28; 39; 51; 3; 17], когнітивістики та ін. Водночас, незважаючи на значну кількість робіт, відкритими залишаються питання, що стосуються засобів відображення ключових культурних домінант у корпусах [81], [80] та масмедійних текстах, специфіка яких висвітлювалася під різними кутами зору багатьма дослідниками.

Традиційно дослідження етнічних концептів, стереотипів, реалій і ключових національних домінант відбувається, здебільшого, на основі вербальних корпусів. Однак існує значна кількість невербальних елементів, які репрезентують американську та британську лінгвокультури. З огляду на це, видається доцільним сфокусувати увагу не лише на перших, але й ураховувати специфіку других, оскільки їх комбінації здатні передавати значно більше інформації саме у взаємодії. Вони не слугують виключно декоративними елементами, а покликані виконувати різні функційні ролі та

мають відмінне навантаження, будучи контекстуально залежними й семантично значущими.

Зважаючи на те, що реалізація комунікативних потреб у сучасному світі виходить за межі тексту як вербального феномена, постає необхідність в урахуванні й невербальних одиниць та позамовних факторів, які впливають на сучасні тенденції текстотворення й текстосприйняття. Взаємозв'язок і взаємозалежність вербальних та невербальних компонентів обґрунтовані у роботах О. Є. Анісімової [25], І. М. Артамонової [26], Л. М. Большіянової [30], Л. В. Головіної [36; 37], С. Дженкса [11], Н. Є. Кащишин [47], Г. Кресса [13], Т. ван Лівена [20], Л. Л. Макарук [55], Л. І. Тараненко [76] та ін.

Однак, незважаючи на значну кількість розвідок, присвячених масмедійній царині, відкритим залишається питання про соціокультурні особливості взаємодії вербальних і невербальних засобів актуалізації соціокультурних цінностей британців та американців, розв'язання якого потребує інтеграції структурносемантичного, комунікативно-прагматичного, когнітивного та функційного аспектів, що уможливають здійснення ґрунтовного аналізу масмедійних текстів.

Актуальність дослідження зумовлена загальним спрямуванням сучасних лінгвістичних досліджень на комплексне вивчення засобів у вираженні соціокультурних цінностей британської й американської спільнот. Використання структурносемантичних, комунікативно-прагматичних, когнітивних і функційних парадигм, що домінують у сучасній лінгвістиці, дає змогу всебічно обґрунтувати специфіку мовних і немовних складників як репрезентант культурних домінант англомовних етносів в англомовних корпусах та мультимодальних масмедійних текстах.

Мета роботи полягає в ідентифікації вербалізаторів концепту VALUES та описі засобів репрезентації структурно-семантичних, комунікативно-прагматичних і функційних особливостей соціокультурних цінностей британців та американців у масмедійних текстах і корпусах.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**:

1. Окреслити специфіку категорійно-поняттєвого апарату, релевантного анонсованій темі.
2. Обґрунтувати соціокультурні цінності британського та американського етносів.
3. Розробити методологічний алгоритм дослідження.
4. Виявити вербалізатори концепту VALUES у британській та американській лінгвокультурах на матеріалі корпусів і мультимодальних масмедійних текстів.
5. Установити особливості вербалізації концепту VALUES у корпусах і масмедіа.
6. Виокремити спільні й відмінні ознаки досліджуваного концепту в британській та американській лінгвокультурах, ураховуючи їх ранжування.

Об'єктом дослідження є засоби актуалізації соціокультурних цінностей, репрезентовані в корпусах і мультимодальних масмедійних текстах.

Предмет дослідження становлять структурно-семантичні, комунікативно-прагматичні й функційні особливості соціокультурних цінностей британців та американців репрезентовані в англомовних корпусах і мультимодальних масмедійних текстах.

Матеріалом дослідження слугували: вербалізатори концепту VALUES у British National Corpus та у American National Corpus; лексеми-вербалізатори і одиниць, що входять до їх синонімічного розширення у промовах політичних лідерів Великої Британії та лексеми-вербалізаторів концепту VALUES і одиниць, що входять до їх синонімічного розширення у промовах американських політичних лідерів; масмедійні мультимодальні тексти, у яких ідентифіковано вербальні й невербальні засоби, що репрезентують соціокультурні цінності британців та американців.

Теоретико-методологічною основою дослідження є загальні засади когнітивно-дискурсивної парадигми, що уможлиблює аналіз актуалізації

соціокультурних цінностей на матеріалі масмедійних текстів. Робота ґрунтується на здобутках когнітивної лінгвістики (С. А. Жаботинська, О. С. Кубрякова, Дж. Лакофф, З. Д. Попова, Й. А. Стернін), дискурсознавства (Л. Р. Безугла, Т. ван Дейк, Дж. Лакофф, О. О. Селіванова, О. Й. Шейгал), лінгвокультурології (І. О. Голубовська, В. А. Маслова, Ю. С. Степанов) та мультимодальної лінгвістики (О. Є. Анісімова, І. М. Артамонова, Л. С. Большакова, Г. М. Волоскович, М. В. Воробйова, М. О. Іщук, Т. О. Козлова; Г. Кресс, О. В. Кулагіна, Л. Л. Макарук, О. В. Пойманова та ін.).

Для вичерпного і всебічного висвітлення анонсованої проблематики використано низку **методів**, зокрема: когнітивно-семантичний метод уможливив інтерпретацію семантики лексем, які об'єктивують концепт VALUES у мові; прагматичний аналіз застосовано для дослідження кореляцій між мовними і немовними одиницями, а також для виокремлення та опису типів мультимодальних текстів, функцій зображень у них та актуалізації елементів ціннісної концептосфери британського та американського етносів у вербальних компонентах таких текстів; методику кількісного аналізу застосовано для підрахунку вербалізаторів концепту, метод концептуального аналізу використано для аналізу особливостей вербалізації концепту VALUES представниками досліджуваних лінгвокультур; системно-функційний метод застосовано для виділення семіотичних ресурсів мультимодальних масмедійних текстів як інструментів для створення значення; описовий метод застосовано для ідентифікації та інтерпретації засобів, що підлягають аналізу.

Наукова новизна дослідження зумовлена тим, що в роботі вперше виявлено й систематизовано соціокультурні цінності британців та американців. Новим у дослідженні є ранжування соціокультурних цінностей на матеріалі відповідних корпусів; узагальнення номенклатури вербальних засобів актуалізації соціокультурних цінностей британців та американців на матеріалі текстів масмедіа, а також їхнє зіставлення та ідентифікація спільних і відмінних культурних домінант.

Теоретична значущість роботи полягає, насамперед, у тому, що теоретичні узагальнення, отримані результати та використані принципи аналізу засобів актуалізації соціокультурних цінностей британців та американців у масмедіа слугують певним внеском у такі галузі германістики, як дискурсологія (аналіз масмедійного дискурсу), когнітивна лінгвістика (вербалізація концептів), лінгвокультурологія (особливості актуалізації соціокультурних цінностей у різних лінгвокультурах). А також відкривають перспективу для нових наукових досліджень у галузях лінгвостилістики, теорії мовної комунікації та теорії мовної категоризації.

Практична цінність одержаних результатів та основних положень дослідження полягає в можливості їх застосування у: навчальній роботі ЗВО, зокрема під час викладання таких нормативних курсів, як «Стилістика» (розділ «Лексична стилістика»), «Загальне мовознавство» (розділи «Лексико-семантична система мови», «Мова і суспільство», «Методи дослідження мови», «Концептуалізація і категоризація»), а також у розробці та впровадженні спецкурсів із дискурсології, когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології, лінгвокраїнознавства; навчально-методичній роботі (укладання навчальних і методичних посібників, пов'язаних із проблемами дослідження); наукових роботах студентів та аспірантів.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри теорії та практики іноземних мов Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Лабораторії лінгвокультурології та зіставної лінгвістики, зібраннях студентської проблемної групи «Сучасні тенденції розвитку лексикології англійської мови» та обговорювалися на Міжнародній науковій Інтернет-конференції “Актуальні проблеми прикладної лінгвістики” (м. Умань, 2022 р.), V Всеукраїнській студентській науково-практичній Інтернет-конференції «Сучасні філологічні дослідження: традиції та інновації» (м. Умань, 2023 р.), Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції “Актуальні проблеми лінгвістики та лінгводидактики” (м. Умань, 2023 р.), I науково-

методичному семінарі «Проблеми романо-германської філології та іншомовної лінгвометодики у ціннісних вимірах сьогодення» (м. Умань, 2022 р.), звітних науково-практичних конференціях викладачів, аспірантів, магістрантів та студентів Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (м. Умань, 2022 р., 2023 р.).

Публікації. Основні положення та результати дослідження відображені в 3 наукових публікаціях автора:

1. Іванова Марія. Структура концепту ЦІННОСТІ / VALUES у британській і американській лінгвокультурах. *Проблеми романо-германської філології та іншомовної лінгвометодики у ціннісних вимірах сьогодення* : матеріали І наук.-метод. семінару. Умань, 2022. С. 29–31.

2. Іванова Марія. Вербальні засоби актуалізації концепту VALUES в американській лінгвокультурі. *Актуальні проблеми прикладної лінгвістики* : матеріали Міжнар. наук. Інтернет-конф., м. Умань, 2022 р. Умань : ВПЦ «Візаві», 2022. С. 35–38.

3. Іванова М.В. Концепт VALUES у сучасних масмедійних текстах: британська. *Актуальні проблеми лінгвістики та лінгводидактики* : збірник наук. праць студ.-філол., Умань : ВПЦ «Візаві», 2023. Вип. 21. С. 44–47.

Обсяг і структура дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та списку джерел ілюстративного матеріалу. Загальний обсяг роботи разом із бібліографією становить 99 сторінок.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження засобів актуалізації соціокультурних цінностей британців та американців (на матеріалі англомовних масмедійних текстів) дають можливість зробити такі висновки.

Міждисциплінарний підхід до аналізу цінностей зумовлений їх ментальним, етичним, естетичним, психологічним та ін. складниками. Реалізація соціокультурних цінностей британців та американців у мовленні відбувається за допомогою як вербальних, так і невербальних одиниць, які є виявом культури, індивідуального досвіду людей, соціальних і суспільних процесів.

Дослідження особливостей вербалізації британських та американських соціокультурних цінностей охоплює такі етапи: 1) виокремлення соціокультурних цінностей, якими живуть британці та американці; 2) аналіз частотності вживання лексем, а також їх синонімічного розширення, що вербалізують британські й американські соціокультурні цінності у British National Corpus та American National Corpus; 3) побудова номінативного поля концепту VALUES у британській та американській лінгвокультурах; 4) аналіз ключової лексеми та її синонімічного розширення; 5) установлення найчастотніших колокацій, які запропоновано у словниках і тезаурусах; 6) виокремлення номінацій шляхом проведення асоціативних експериментів для виявлення лексем-асоціатів, які включені до ядра й периферії номінативного поля концепту VALUES; 7) аналіз вербалізаторів концепту VALUES у сучасних англомовних масмедійних текстах; 8) виявлення функцій невербальних складників та висвітлення особливостей кореляції вербальних і невербальних засобів.

Ядро британського концепту VALUES складається з чотирьох компонентів, а саме: Family values, Work, Science, Public institutions. Навколоядерна зона містить такі одиниці як Private property, Collaboration, Democracy, Success, Money, Consumerism, Rights and duties, Community. Периферія концепту VALUES є найбільшою за кількістю складових, до неї

ми віднесли такі компоненти як Respect / Pride, Freedom, Health, Value(s), Rule of law, Happiness, Market economy, Wealth, Tolerance, Justice, Honesty.

Вербалізатори Action / Work orientation мають високу частотність вживання та становлять ядро концепту VALUES в американській лінгвокультурі. Навколоядерна зона включає компоненти Equality / Egalitarianism, Time and its control, Change, Individual achievement (Status, Success), Materialism / Acquisitiveness. Периферію концепту становлять такі одиниці: Privacy, Value(s), Self-reliance / Independence, Efficiency, Risk taking, Patriotism, Practicality, Individualism, Competition, Personal control over the environment, Future orientation, Directness / Openness / Honesty, American liberalism and capitalism, Informality.

Відмінності вербалізації концепту VALUES у британській та американській лінгвокультурах спричинені історичними, соціальними й економічними факторами.

Особливим компонентом номінативного поля концепту VALUES у британській та американській лінгвокультурах є лексема “honour”, яка входить до синонімічного розширення шести ключових лексем на позначення шести складових із системи цінностей британців та чотирьох ключових лексем на позначення чотирьох складових із американської системи цінностей.

Проведений аналіз дав змогу встановити, що до ядра концепту VALUES у британських масмедійних текстах за частотністю вживання включено такі складові: Work, Patriotism, Public institutions, Democracy, Rights and duties, Family values, Collaboration. До навколоядерної зони концепту VALUES входять Freedom, Market economy, Consumerism, Success, Respect / Pride, Science, Private property, Value(s), Rule of law, Community, Health, Tolerance, Justice. Периферію концепту складають такі цінності як Honesty, Wealth, Money, Happiness.

В американських масмедійних текстах складова Work / Action має найвищу частотність у промовах політичних діячів. Складова Patriotism

перемістилася в ядро з периферії, що пояснюється особливостями матеріалу дослідження. Когнітивними ознаками ядерної складової Work / Action є Work together, Individual work, Hard work, Pride for America. Головними когнітивними ознаками складової Patriotism є Love and devotion to America, Unity. Навколоядерна зона концепту VALUES включає такі цінності як Time and its control, Individual achievement / status / success, Change, Equality / Egalitarianism, Value(s), Risk taking, Competition, Self-reliance / independence, Privacy. До периферії концепту VALUES входять такі складові як Future orientation, Efficiency, Materialism, Practicality, Individualism, Personal control over environment, Informality, Directness, American liberalism.

Концепт VALUES у британських та американських масмедійних текстах містить одиниці, які є спільними для обох лінгвокультур – “Work” і “Patriotism”. Індивідуальні цінності перебувають у периферії концепту, що зумовлено типом масмедійних текстів.

Когнітивні ознаки складових концепту VALUES у британських та американських масмедійних текстах репрезентують перехід від індивідуальних цінностей до площини колективно важливих, що пов’язано із особливостями матеріалу дослідження.

Здійснений в роботі аналіз засобів актуалізації соціокультурних цінностей британців та американців в англійських масмедійних текстах не є вичерпним та відкриває перспективи подальших досліджень графічних засобів за допомогою автоматизованих програм їх обробки з залученням новітніх парадигм мультимодальної лінгвістики й стилістики за допомогою яких можна вивчати специфіку одиниць, які репрезентують соціокультурні цінності.